

УДК 377.016:338.46

Заблоцька І. В.

ГОТОВНІСТЬ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ПОСЛУГ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

На сьогодні перспективною галуззю економіки стає сфера послуг, яка потребує кваліфікованих працівників з високим рівнем загальної культури, готових до розв'язання складних виробничих завдань, здатних творчо мислити й постійно підвищувати свій фаховий рівень. Тому проблема готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців сфери послуг стає актуальною й потребує нагального вирішення.

У статті досліджено зміст та структуру готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців сфери послуг. У розумінні змісту поняття "готовність" автором розглянуто різні наукові підходи щодо його сутності. Виокремлено й охарактеризовано основні структурні компоненти готовності до професійної діяльності: мотиваційний, змістовий, операційний, комунікативний. Означено критерії, необхідні для встановлення рівня готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців сфери послуг. Професійна готовність майбутніх працівників сфери послуг – це фундамент професійної підготовки, що визначає її професіоналізм, дає змогу реалізувати себе в конкретній діяльності, сприяє самовдосконаленню та саморозвитку фахівця.

Ключові слова: професійна готовність; професійна діяльність; професійна підготовка; сфера послуг.

Будучи складовою освітньої системи, професійно-технічна освіта покликана розв'язувати складні й водночас актуальні завдання, пов'язані з професійною підготовкою молоді до майбутньої трудової діяльності. Успішність підготовки учнів ПТНЗ великою мірою зумовлюється рівнем їхньої готовності до професійної діяльності, зокрема у сфері послуг.

У "Концепції розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010–2020 років)" підкреслюється, що розвинутому суспільству потрібні освічені, моральні, заповзятливі люди, здатні самостійно приймати відповідальні рішення в ситуаціях вибору, бути мобільними, динамічними, конструктивними фахівцями, мати розвинене почуття відповідальності за долю своєї країни [3].

Найбільш інтегрованою у виробництво освітньою галуззю є професійно-технічна освіта, тому її подальший розвиток неможливий без взаємодії з широким колом соціальних партнерів. Через відсутність адаптації до вимог конкретного виробництва, існуючі технології підготовки учнів у ПТНЗ, а також наявна матеріально-технічна база не задовольняють повною мірою вимоги роботодавця.

Отримання випускником ПТНЗ документа про здобуту кваліфікацію (диплом) ще не вважається ознакою його професіоналізму. Це лише необхідна умова для його подальшого професійного становлення й підвищення фахового рівня.

Нині перспективною галуззю економіки стає сфера послуг, яка потребує кваліфікованих працівників з високим рівнем загальної культури, готових до розв'язання складних виробничих завдань, здатних творчо мислити й постійно підвищувати свій фаховий рівень, нести відповідальність за результати своєї праці. Тому проблема готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців сфери послуг стає актуальною й потребує нагального вирішення.

Теоретико-методичні засади готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців широко висвітлювалися у наукових роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних учених (О. Власова, А. Деркач, М. Д'яченко, В. Краєвський, В. Лозниця, К. Платонов, В. Сластьонін та ін.). Загальну готовність до праці досліджували О. Асмолов, С. Максименко, К. Платонов, С. Рубінштейн, П. Рудик та ін.

Незважаючи на численність педагогічних досліджень, проблема готовності до професійної діяльності, зокрема майбутніх фахівців сфери послуг, ще не знайшла належного висвітлення у науковій літературі. Тому **мета статті** спрямована на обґрунтування необхідності формування готовності до професійної діяльності у майбутніх фахівців сфери послуг, дослідження її змісту та структури.

Ринок сфери послуг потребує кваліфікованих фахівців з високим рівнем компетентності, які відповідають новітнім тенденціям сучасного розвитку бізнесу. Нині, у зв'язку з прискореними темпами науково-технічного прогресу, підготовка майбутніх фахівців сфери послуг повинна бути не лише "сучасною", а й "випереджувальною". Сучасний кваліфікований робітник повинен швидко оволодівати новинками своєї професії, підвищувати свою кваліфікацію, своєчасно реагувати на суспільні виклики, тобто бути професійно мобільним. Відповідно до цього необхідно удосконалювати і формувати новий зміст професійної підготовки фахівця, кінцевою метою якої повинна стати його готовність до професійної діяльності.

Багатоаспектність у розумінні змісту поняття "готовність" зумовила різні наукові підходи щодо його сутності. Так, у роботі О. Баглай готовність розглядається як професійно-особистісне утворення фахівця, основу якого складають особистісно-психологічні (знання, професійні мотиви, інтереси та потреби) та операційні аспекти професійної діяльності (досвід, уміння та навички) [1].

М. Д'яченко зазначає, що психологічна готовність – це виявлення суті властивостей і стану особистості. Готовність – це не лише властивість чи ознака окремої особистості, це концентрований показник її діяльності, міра професійної здібності [6]. Подібно Н. Кузьміна вважає, що психологічна готовність до професійної діяльності характеризується наявністю у фахівця знань, умінь і навичок, які дозволяють йому здійснювати свою діяльність на рівні сучасних вимог науки і техніки [8].

В українському педагогічному словнику готовність визначається як "стан особистості, що дозволяє їй успішно увійти в професійне середовище,

швидко розвиватися в професійному відношенні” [4, с. 68]. Готовність – це цілеспрямований вияв особистості, що включає її переконання, погляди, відношення, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, навички, вміння, установки [2].

У наукових роботах В. Сластьоніна поняття “готовність” розглядається як невід’ємна якість особистості, що інтегрує мотиваційні, змістові та операційні компоненти [13]. На думку науковця, готовність – це внутрішній стан, здатність цілісної особистості, ознака професійної кваліфікації, а також результат цілеспрямованої підготовки. Професійна готовність – це не лише набір необхідних знань, умінь та навичок, не лише вимоги до професійної діяльності й якостей особистості, але й пізнавальні (розуміння професійних завдань, їх оцінка), мотиваційні (зацікавлення професією) і вольові (вміння зібрати свої сили) складові.

Готовність до діяльності, стверджує Л. Кудряшова, передбачає утворення таких необхідних відносин, властивостей, установок і якостей особистості, які сприятимуть свідомому та сумлінному виконанню фахівцем своїх професійних обов’язків [6].

У Великому психологічному словнику готовність до дії означає стан мобілізації усіх психофізичних систем людини, які забезпечують ефективно виконання певних дій [2]. Конкретний стан готовності до діяльності визначається різнорівневими чинниками, сторонами готовності: психологічними умовами готовності, фізичною підготовленістю (фізичне здоров’я), нейродинамічним забезпеченням [11].

Готовність – стан готового, тобто такого, який підготувався до чого; згодний, схильний до чого-небудь або виявляє бажання зробити щось; доведений до повної готовності, завершений; заздалегідь продуманий, підготовлений, складений; що набув досвіду, досяг високої майстерності [3].

Готовність особистості до професійної діяльності проявляється в її здатності до організації, виконання та регулювання своєї діяльності. Крім того, готовність до діяльності зумовлюється багатьма чинниками, важливими серед яких є система методів і цілей, наявність професійних знань й умінь, безпосереднє включення особистості до професійної діяльності у процесі якої найбільш активно формуються потреби, інтереси та мотиви здобуття суттєвих, значущих, найбільш сучасних знань і вмінь.

Узагальнюючи результати психолого-педагогічних досліджень, Н. Мойсеюк під поняттям “готовність до діяльності” вважає складне утворення в структурі особистості, наголошуючи на його дуалістичному трактуванні: 1) навченість, підготовленість до виконання майбутніх завдань; 2) наявність компетентності, знань й умінь, необхідних для виконання поставлених завдань [9].

Таким чином, науковці розглядають готовність як цілісне утворення, як модель, що визначається взаємопов’язаними й взаємообумовленими інваріантними складовими: мотиваційною, змістово-процесуальною та конструктивною. Майже всі автори стверджують, що готовність є цілісною системою, яка має свою структуру. У психолого-педагогічній літературі така

цілісність подається як сукупність якостей, станів і властивостей людини, які допомагають виконувати професійну діяльність.

Професійна готовність майбутніх працівників сфери послуг – це фундамент професійної підготовки, що визначає її професіоналізм, дає змогу реалізувати себе в конкретній діяльності, сприяє самовдосконаленню та саморозвитку фахівця.

Отже, готовність до професійної діяльності майбутніх працівників сфери послуг – це складне особистісне утворення, характеристика особистості, що є комплексним відображенням цілого ряду індивідуальних і професійних якостей, необхідних для успішної трудової діяльності.

Особливе місце в сучасному суспільстві посідає професійна діяльність. Як і всі види діяльності, вона виникла і розвивається на основі праці. Професійна діяльність – форма суспільної діяльності людини, яка має на меті захист державних інтересів.

При зміні соціальних, економічних умов професійна діяльність значно ускладнюється, висуваючи підвищені вимоги до працівника сфери послуг, актуалізує психологічні ресурси особистості.

В результаті спеціальної підготовки та тривалого досвіду людина може набути професіоналізму в діяльності. Для цього їй необхідні відповідні здібності, бажання і характер, готовність постійно вчитися і вдосконалювати свою майстерність. Професіоналізм характеризує властивість людини виконувати свою роботу на високому рівні – систематично, ефективно й надійно.

Тісно пов'язане з поняттям готовності категорія “компетентність”. Професійна компетентність, стверджує Н. Самоукіна, формується вже на стадії професійної підготовки. При цьому навчання у ПТНЗ необхідно розглядати як процес формування основ професійної компетентності і як процес її системного розвитку й поглиблення [12].

Отже, необхідною складовою готовності до професійної діяльності є професійна компетентність, яку необхідно розглядати як поглиблене знання, стан адекватного виконання завдання, здібності до актуального виконання діяльності тощо.

Таким чином, аналіз результатів дослідження показав, що готовність до професійної діяльності необхідно співвідносити з такими характеристиками особистості, як здібності, професіоналізм та професійна компетентність.

Нині роботодавці висувають високі вимоги до працівників сфери послуг: глибока теоретична підготовка, комунікабельність, здатність до швидкого реагування, організованість, трудова дисципліна. Тому ефективність навчання майбутнього фахівця сфери послуг має зумовлюватися науково обґрунтованими підходами, успішна реалізація яких уможливить подолання труднощів у навчанні, самовизначенні та саморозвитку особистості.

Готовність до професійної діяльності є цілісним утворенням, яке має низку структурних компонентів, які взаємопов'язані і взаємозалежні.

Оскільки структура будь-якого процесу – це не лише елементи, що входять до її складу, а й зв'язки між ними, а також цілісні властивості системи, то всі елементи процесу навчання фахівців доцільно розглядати у їх взаємозв'язках і взаємодії.

Розглянемо структурні компоненти готовності до професійної діяльності майбутніх працівників сфери послуг.

Мотиваційний компонент – забезпечує включеність особистості у професійну діяльність. Він репрезентує позитивне ставлення до діяльності, усвідомлення нею значущості означеної діяльності задля розвитку свого творчого потенціалу, прагнення до самоосвіти.

Згідно з педагогічною теорією, під мотивацією розуміють застосування різних способів і засобів формування позитивних мотивів і через них позитивного ставлення до певного виду діяльності. Інтерес породжується внутрішніми імпульсами, які спонукають людину до активної пізнавальної діяльності, спрямованої на засвоєння та успішне застосування знань, умінь і навичок.

Змістовий компонент становить сукупність знань, уявлень про моральні норми і правила міжособистісних взаємин на різних рівнях людської життєдіяльності, особливостей прояву культури спілкування, культури поведінки та мовлення, наявність етичних гуманістичних цінностей. Завдяки цьому компоненту майбутній працівник сфери послуг опановує навчальну інформацію, засвоює і поглиблює її, переводить із зовнішнього плану у внутрішній, особистісно значущий.

У процесі навчання відбувається поєднання особистого досвіду зростаючої людини з соціальним досвідом, відображеним і закріпленим у наукових поняттях, що конкретизуються та збагачуються відповідним змістом.

Операційний компонент передбачає уміння, навички, дії, поведінку, що спираються на теоретичні знання та емоційно-оцінне ставлення до них; включає етичну стратегію міжособистісної взаємодії, методів та прийомів діалогічного суб'єкт-суб'єктного спілкування, тактику попередження конфліктних ситуацій та виходу з них. Важливими показниками сформованості цього компоненту є культура поведінки і культура спілкування, яка виявляється у єдності зовнішніх (що регулюють діяльність та поведінку індивіда), та внутрішніх (індивідуальних можливостей особистості) чинників.

Формування культури поведінки потребує чіткого усвідомлення змісту та шляхів вироблення в людини певних знань, умінь і навичок, що досягається виконанням відповідних дій, які автоматизуються завдяки тренуванням, постійним вправленням у виконанні певних вимог, забезпеченню усвідомлення необхідності дотримання морально-етичних норм життя і побуту у суспільстві.

Комунікативний компонент виявляється у здатності чітко, зрозуміло і переконливо висловлювати свої думки та прагнення за допомогою вербальних і невербальних засобів спілкування.

Спілкування – процес обміну інформацією між окремими особистостями та групами людей, що мають суттєві відмінності у сприйнятті та поведінці. Такі відмінності впливають на характер, форму та результат спілкування.

Основні критерії (ознаками), на основі яких можна встановити рівень готовності до професійної діяльності, доцільно поділяти на два типи: зовнішні по відношенню до людини (об'єктивні) і внутрішні (суб'єктивні). До першої групи критеріїв дослідниця відносить такі показники діяльності, як кількість і якість виробленої продукції (наданих послуг), продуктивність праці тощо. Другу групу критеріїв складають [7]:

- а) професійно важливі якості; професійні знання, уміння і навички;
- б) професійна мотивація;
- в) професійна самооцінка і рівень домагань;
- г) здатності до саморегуляції і стресостійкість;
- ґ) особливості професійної взаємодії;
- д) загальна фізична тренуваність.

Крім цього, доцільним є використання і додаткових критеріїв (показників) готовності до професійної діяльності, які відображають специфіку конкретної професії. Так, на переконання Ю. Поваренкова, враховуючи активну роль людини в процесі її професійної підготовки, необхідно виокремити три узагальнені критерії: професійна продуктивність; професійна ідентичність; професійна зрілість [10].

Використана література:

1. *Баглай О. І.* Формування готовності майбутніх фахівців міжнародного туризму до міжкультурного спілкування у професійній підготовці: автореферат дис. ... кан. пед. наук: 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / О. І. Баглай; Львівський ін-т економіки і туризму. – Київ, 2013. – 20 с.
2. Большой психологический словарь / ред. Б. Г. Мещерикова, В. П. Зинченко. – 3-е изд. доп. – СПб.: Прайм-европринт, 2006. – 672 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Бусел]. – Ірпінь: ВТС “Перун”, 2009. – 1736 с.
4. *Гончаренко С. У.* Український педагогічний словник / С. Головка (гол. ред.). – Київ: Либідь, 1997. – 374 с.
5. *Дмитрієва М. В.* Психологический анализ системы “человек–профессиональная среда” / М. В. Дмитриева // Вестник ЛГУ имени А. С. Пушкина. Серия 6. Философия, политология, социология, психология, право, международные отношения: журнал / гл. ред. В. С. Скворцов. – 1990. – Выпуск 1. – № 6. – С. 82-90.
6. *Дьяченко М. И.* Психологическая готовность / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Москва: Наука, 1986. – С. 49-52.
7. *Кудряшова Л. Д.* Каким быть руководителю / Л. Д. Кудряшова. – Ленинград: Лениздат, 1986. – 160 с.
8. *Кузьмина Н. В.* Очерки психологии труда учителя. Психологическая структура деятельности учителя и формирование его личности / Н. В. Кузьмина. – Ленинград: Издательство Ленинградского ун-та, 1967. – 184 с.
9. *Мойсеюк Н. Є.* Готовність до професійної діяльності: суть і шляхи формування // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць. Випуск 12 / І. А. Зязюн [та ін.]. – Київ: Вінниця: ДОВ “Вінниця”, 2006. – С. 364-368.

10. Поваренков Ю. П. Психология становления профессионала / Ю. П. Поваренков. – Курск, 1991. – 198 с.
11. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – Москва, 1997. – 218 с.
12. Самоукина Н. В. Психология профессиональной деятельности / Н. В. Самоукина. – С.-Пб. : Питер, 2004. – 220 с.
13. Слостенин В. А. Психология и педагогика: учеб. пос. [для студ. высш. учеб. заведений] / В. А. Слостенин, В. П. Каширин. – 8-е изд., стер. – Москва : Изд. Центр “Академия”, 2010. – 480 с.

References:

1. Bahlai O. I. Formuvannya hotovnosti maibutnikh fakhivtsiv mizhnarodnoho turizmu do mizhkulturnoho spilkuвання u profesiinii pidhotovtsi : avtoreferat dys. ... kan. ped. nauk : 13.00.04 “Teoriia i metodyka profesiinnoi osvity” / O. I. Bahlai ; Lvivskiy in.-t ekonomiky i turizmu. – Kyiv, 2013. – 20 s.
2. Bolshoy psikhologicheskii slovar / red. B. G. Meshcherikova, V. P. Zinchenko. – 3-e izd. dop. – SPb. : Praym-evroprint, 2006. – 672 s.
3. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy / [uklad. i holov. red. V. Busel]. – Irpin : VTS “Perun”, 2009. – 1736 s.
4. Honcharenko S. U. Ukrainyskiy pedahohichnyi slovnyk / S. Holovko (hol. red.). – Kyiv : Lybid, 1997. – 374 s.
5. Dmytryeva M. V. Psykholohicheskyi analiz systemy “chelovek–professyonalnaia sreda” / M. V. Dmytryeva // Vestnyk LNU imeny A. S. Pushkina. Seryia 6. Fylosofiia, polytolohyia, sotsyolohyia, psykholohyia, pravo, mezhdunarodnye otnosheniya : zhurnal / hl. red. V. S. Skvortsov. – 1990. – Вып. 1. – № 6. – S. 82-90.
6. Dyachenko M. I. Psikhologicheskaya gotovnost / M. I. Dyachenko, L. A. Kandybovich. – Moskva : Nauka, 1986. – S. 49-52.
7. Kudryashova L. D. Kakim bat rukovoditelyu / L. D. Kudryashova. – Leningrad : Lenizdat, 1986. – 160 s.
8. Kuzmina N. V. Ocherki psikhologii truda uchitelya. Psikhologicheskaya struktura deyatelnosti uchitelya i formirovanie ego lichnosti / N. V. Kuzmina. – Leningrad : Izdatelstvo Leningradskogo un-ta, 1967. – 184 s.
9. Moiseiuk N. Ye. Hotovnist do profesiinnoi diialnosti: sut i shliakhy formuvannya // Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy : zb. nauk. prats. Vyp. 12 / I. A. Ziaziun ta in. – Kyiv : Vinnytsia: DOV “Vinnytsia”, 2006. – S. 364-368.
10. Povarenkov Yu. P. Psikhologiya stanovleniya professionala / Yu. P. Povarenkov. – Kursk, 1991. – 198 s.
11. Psykholohichnyi slovnyk / za red. V. I. Voitka. – Moskva, 1997. – 218 s.
12. Samoukina N. V. Psikhologiya professionalnoy deyatelnosti / N. V. Samoukina. – S.-Pb. : Piter, 2004. – 220 s.
13. Slastenin V. A. Psikhologiya i pedagogika: ucheb. pos. [dlya stud. vyssh. ucheb. zavedeniy] / V. A. Slastenin, V. P. Kashirin. – 8-e izd., ster. – Moskva : Izd. Tsentr “Akademiya”, 2010. – 480 s.

ЗАБЛОЦКАЯ И. В. Готовность к профессиональной деятельности будущих специалистов сферы услуг как педагогическая проблема.

На сегодня перспективной отраслью экономики становится сфера услуг, которая требует квалифицированных работников с высоким уровнем общей культуры, готовых к решению сложных производственных заданий, способных творчески мыслить и постоянно повышать свой профессиональный уровень. Поэтому проблема готовности к профессиональной деятельности будущих специалистов сферы услуг становится актуальной и требует неотложного решения.

В статье исследовано содержание и структуру готовности к профессиональной деятельности будущих специалистов сферы услуг. В понимании содержания понятия "готовность" автором рассмотрены разные научные подходы относительно его сути. Выделены и охарактеризованы основные структурные компоненты готовности к профессиональной деятельности: мотивационный, смысловой, операционный, коммуникативный. Отмечены критерии, необходимые для установления уровня готовности к профессиональной деятельности будущих специалистов сферы услуг. Профессиональная

готовность будущих работников сферы услуг – это фундамент профессиональной подготовки, которая определяет ее профессионализм, дает возможность реализовать себя в конкретной деятельности, способствует самосовершенствованию и саморазвитию специалиста.

Ключевые слова: профессиональная готовность; профессиональная деятельность; профессиональная подготовка; сфера услуг.

ZABLOTSKA IRYNA. Readiness for professional activity of future specialists in the sphere of services as a pedagogical problem.

For today service business, which requires skilled employees with the high level of general culture, productive tasks capable creatively to think and constantly promote the professional level prepared to the decision of difficult, becomes perspective industry of economy. Therefore the problem of readiness to professional activity of future specialists of service business becomes actual and requires an urgent decision.

In the article maintenance and structure of readiness are investigational to professional activity of future specialists of service business. In understanding of maintenance of concept "readiness" an author is consider different scientific approaches in relation to his essence. Basic structural components of readiness is distinguished and described to professional activity: motivational, semantic, operation, communicative. Criteria, necessary for establishment of level of readiness to professional activity of future specialists of service business, are marked. Professional readiness of future workers of service business – it foundation of professional preparation which determines her professionalism enables to realize itself in concrete activity, assists self-perfection and саморозвитку of specialist.

Keywords: professional readiness; professional activities; training; services.

УДК 371.134:373

Западинська І. Г.

МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ЗА ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ

В статті розглянуто проблеми мотивації до навчання в умовах модернізації системи освіти в Україні. На сучасному етапі розвитку Європейського простору вищої освіти важливим викликом є запровадження стандартів, рекомендацій і основних інструментів, що сприятимуть сумісності, порівнянності, визнанню періодів і термінів підготовки фахівців. У галузі педагогічної освіти це – підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів, вдосконалення їх компетенцій відповідно до сучасних вимог з метою забезпечення сталого розвитку системи вищої освіти і держави; розроблення і запровадження професійних стандартів як основи для модернізації державних освітніх стандартів (навчальних програм, навчальних планів) з метою підвищення якості змісту професійної освіти і навчання та приведення його у відповідність до вимог роботодавців. Однією з головних ланок реформи освіти в Україні є модернізація процесу підготовки педагогічних кадрів. Тому метою нашої роботи визначено – дослідити мотивації до навчання студентів за європейськими стандартами.

Ключові слова: модернізація освіти, педагогічна освіта, професійна підготовка, ринок праці, освітній фактор.